

Keuze uit de aanwinsten

Afb. 1. CHRISTIAAN VAN GEELEN (Utrecht 1755–1824 Utrecht).

Portret van de landmeter en waterbouwkundige Barend Ariesz. Goudriaan (1728–1805). Doek, 75 x 60 cm. Gesigneerd rechts, foutief, waarschijnlijk als gevolg van restauratie, *C van E 1776*.

Afb. 2. CHRISTIAAN VAN GEELEN (Utrecht 1755–1824 Utrecht).

Portret van Eva de Veer (1730–1788), echtgenote van Barend Goudriaan. Doek, 75 x 60 cm.

Afb. 3. CHRISTIAAN VAN GEELEN (Utrecht 1755–1824 Utrecht).

Portret van de kinderen van Barend Goudriaan en Eva de Veer: Adrianus François (1768–1829), François (1770–1782), Alida Petronella (1772–1846).

Doek, 72 x 56 cm.

Opn.: Van Geelen heeft zijn hele leven in Utrecht gewoond en kreeg daar de meeste van zijn opdrachten. Hij kreeg er zijn opleiding bij de tekenleraar van de Fundatie van Renswoude, de uit Zwitserland afkomstige Jacob Maurer (1732–1780). Verschillende portretten van zijn hand zijn bewaard gebleven in de

senaatskamer van de universiteit van Utrecht en in het Centraal Museum. De drie thans verworven portretten behoren tot de vroegste werken die van zijn hand bekend zijn. Ze zijn gemaakt toen de geportretteerden in Wijk bij Duurstede woonden.

De drie schilderijen, die samen een 'drieluik' van het echtpaar Goudriaan en hun kinderen vormen, zijn kortere of langere tijd na hun ontstaan uit elkaar geraakt. Door een gecombineerde aankoop en schenking is de serie nu weer verenigd.

Het schilderij met de kinderen zal in het ouderlijk huis op een centrale plaats gehangen hebben, mede omdat de lijst van dit schilderij bekroond wordt door de familiewapens van de vader en de moeder.

De samenhang van de schilderijen, in gelijkvormige lijsten en met vrijwel identieke maten, is verder bevorderd door de rivierkaart die voor Barend Goudriaan op tafel ligt. Op deze kaart van de Beneden-Merwede zijn slechts twee plaatsen langs de rivier met hun naam aangegeven, namelijk Hardinxveld en Gorinchem; twee andere plaatsen aan de zuidelijke oever, Werkendam en Woudrichem,

zijn wel ingetekend maar de namen zijn er niet bij gezet. De namen van Hardinxveld en Gorinchem mogen beschouwd worden als subtiële verwijzingen naar de geboorteplaatsen van respectievelijk Barend en Eva.

Van Geelen geeft met zijn drieluik een beeld van twee generaties in één lijn van de familie Goudriaan, waarvan drie generaties zich in het Nederland van de tweede helft van de 18de en het begin van de 19de eeuw faam verwierven als landmeters en ingenieurs. Barend is de vertegenwoordiger van de eerste generatie. Hij verwierf in 1763 zijn admmissie (toelating) als landmeter voor het Hof van Holland in 's-Gravenhage. Deze admmissie was in de 17de en 18de eeuw de basis voor diegenen die werkzaam waren als bijvoorbeeld landmeter, waterbouwkundige of fabriek (hoofd van de openbare werken van een stad of waterschap). Barends carrière kreeg een gunstige wending toen in 1767 het Hoogheemraadschap van Rijnland hem betrok bij de plannen tot droogmaking van de Haarlemmermeer. Samen met Dirk Klinkenberg kwam hij tot de conclusie dat droog-

making een reële mogelijkheid was, mits in combinatie met de bouw van sluizen van Katwijk. Het Hoogheemraadschap durfde de plannen niet tot uitvoering te brengen. De sluis bij Katwijk werd tenslotte in 1807 voltooid; de droogmaking van de Haarlemmermeer volgde in 1852.

De Haarlemmermeeropdracht bracht Goudriaan in contact met de beste waterbouwkundigen van die tijd. Naast zijn functie als dijkmeester voor het Hoogheemraadschap Lekdijk Bovendams kreeg Barend nieuwe opdrachten van stedelijke en provinciale besturen. Zo onderzocht hij in 1781 de middelen ter voorkoming van de aanslibbing van het IJ en werkte aan plannen voor een marinehaven aan het Nieuwediep (het huidige Den Helder). In 1782 vroeg de stad Amsterdam hem de functie van fabriek te aanvaarden, speciaal voor waterbouwkundige werken, naast de drie andere fabrieken, onder wie de architect Abraham van der Hart. Het gezin verhuisde daarop van Wijk bij Duurstede naar Amsterdam. Tot 1798 bleef Barend in dienst van de stad, toen hij werd ontslagen wegens vermeende Oranjegezindheid. Barend keerde terug naar zijn geboortedorp Hardinxveld waar hij in 1805 overleed. Zijn zoon Adrianus François, op het kinderportret links met een ganzenveer in de hand, was toen inmiddels doorgedrongen tot de top van de Nederlandse ingenieurs.

Litt.: R. van Luttervelt, 'Twee vergeten schilders: Christiaan van Geelen en zijn zoon', in: *Historia* 11 (1946), pp. 49–59; M. Westphal, *Biografie van Adrianus François Goudriaan (1768–1829): Inspecteur-generaal van de Waterstaat*, 1998, in druk.

Herk.: 1 en 2 Aangekocht van

ir. J.C. Goudriaan te Capelle aan de IJssel, 1997; 3 Geschenk van de heer en mevrouw V.E. Schaefer te Laren, 1997 (inv.nrs: SK-A-4932/NG1997-7-1, SK-A-4933/NG-1997-7-2 en SK-A-4930/NG-1997-8-1).

Afb. 4. IZAAK SCHOUMAN (Dordrecht 1801–1878 Zetten). Portret van de inspecteur-generaal van de Waterstaat Adrianus François Goudriaan (1768–1829).

Doek, 91 x 79,5 cm.

Gesigneerd links onder:

I. Schouman f 1829.

Opm.: Niet zeker is of Goudriaan voor Schouman heeft geposeerd of dat Schouman in opdracht van de familie Goudriaans portret kort na diens overlijden vervaardigde. Schouman heeft Goudriaan afgebeeld in zijn ambtskostuum van de Waterstaat en met de twee hoge onderscheidingen die hem ten deel vielen: het ridderkruis van het Legioen van Eer, door keizer Napoleon verleend, en de versierselen van ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, door koning Willem I verleend.

Adrianus François Goudriaan trad in de voetsporen van zijn vader (zie afb. 1–3). Hij heeft bij hem het vak van waterbouwkundige geleerd en verkreeg in 1786 zijn admisie als landmeter voor het Hof van Holland. Waarschijnlijk heeft Goudriaan door zijn verhuizing in 1782 van Wijk bij Duurstede naar Amsterdam meer mogelijkheden gekregen zich theoretisch te scholen. Hij kon er privélessen volgen en bijvoorbeeld vakgenoten treffen bij de Maatschappij Felix Meritis waarvan hij in 1791 lid werd. Kort tevoren had hij zich, mede dankzij zijn vader, een prominente positie

verworven als opzichter bij de aanleg van de marinehaven van het Nieuwediep. Het werk aan het Nieuwediep bracht Goudriaan in contact met de bestuurlijke top van zowel de Marine als de Waterstaat. Bij de vele bestuurswijzigingen in de Bataafs-Franse tijd wist Goudriaan stapje voor stapje hogerop te komen. Het hoogste niveau bereikte hij in maart 1808. De directeur-generaal van de Waterstaat (vergelijkbaar met de huidige minister) Jhr. Adriaan Pieter Twent verdeelde het land in twee districten en belastte inspecteurs-generaal, Goudriaan en Jan Blanken Jansz., met de leiding.

Ook in wetenschappelijk opzicht leidden de kwaliteiten van Goudriaan omstreeks 1800 tot brede erkenning: hij won drie prijzen bij het Bataafsche Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte in Rotterdam. Bij de oprichting in 1808 van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen benoemde koning Lodewijk Napoleon hem, net als Blanken, als een der eersten tot lid van de eerste klasse. Deze klasse werd jarenlang geleid door Jan Hendrik van Swinden. Goudriaan verkreeg zijn positie onder koning Lodewijk Napoleon en wist die onder koning Willem I te behouden. Bij vele grote werken van de Bataafs-Franse tijd en later onder de kanalen gravende 'Koopman-koning' is Goudriaan betrokken geweest. Naast de werken van Den Helder werkte Goudriaan o.a. aan de marinehaven van Medemblik, de verbinding van Amsterdam met de Rijn, de Zuid-Willemsvaart, de grote doorgaande wegen en rivierverbeteringen. Voor de sluis van Medemblik ontwierp hij een verbeterde *bateau-porte* (schipdeur), voor

het heffen van tolgelden op de doorgaande wegen ontwierp hij weegbruggen en met een memorie van 1815 nam hij het initiatief voor de invoering van het Amsterdams Peil in 1818.

Rode draad door de carrière van Goudriaan vanaf 1808 is zijn voortdurende conflict met zijn ambtgenoot Jan Blanken Jansz. geweest. In 1808 claimde Blanken een nieuw type sluis ontworpen te hebben, de zgn. waaiersluis. Goudriaan bestreed dit in een heftige polemieek. Volgens Goudriaan was het een bijna 20 jaar ouder ontwerp van de Kampense fabriek Jan ten Holt. Het model van de waaiersluis is in de collectie van de marinemodellenkamer van het Rijksmuseum bewaard (inv.nr. MC 990).

Goudriaans oudste zoon Bernardus Hermannus (1796–1842) trad in de voetsporen van zijn vader en zijn grootvader.

B.H. Goudriaan is een van de eerste ingenieurs in Nederland geweest die zich specialiseerde in de aanleg van spoorwegen. *Litt.*: M. Westphal, *Biografie van Adrianus François Goudriaan (1768–1829): Inspecteur-generaal van de Waterstaat*, 1998, in druk; K. Jongbloed, *Van wapenhandel tot wetenschapsbedrijf: de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen in het Trippenhuis te Amsterdam*, Amsterdam, 1993, p. 42; H. Lintsen, *Ingenieurs in Nederland in de*

negentiende eeuw: een streven naar erkenning en macht, 's-Gravenhage 1980, pp. 88–94 en 125–129.

Herk.: Aangekocht van ir. J.C. Goudriaan te Capelle aan de IJssel, 1997 (inv.nr. SK-A-4931/NG-1997-7-3).

Afb. 5. CHARLES ROCHUSSEN (Rotterdam 1814–1894 Rotterdam).

Allegorie op de bloei van de Republiek der Verenigde Nederlanden in de zeventiende eeuw.

Doek, 26,5 x 81 cm.

Gesigneerd en gedateerd *ChR* '52.

Opm.: Bij de plechtige onthulling van het door Louis Royer vervaardigde standbeeld van Rembrandt in mei 1852 in Amsterdam hadden er tal van festiviteiten plaats, onder andere in de Parkzaal aan de Plantage Middenlaan. Deze zaal was speciaal voor die gelegenheid versierd met een geschilderde cyclus van 28 historische en allegorische tafereelen, die Rembrandts leven en de bloei van de Zeven Provinciën verbeeldden. Een groot aantal kunstenaars had hun medewerking hieraan verleend, waaronder Cornelis Springer, Kaspar Karsen en Charles Rochussen. De bijdrage van beide eerstgenoemden, een kapitaal *Gezicht op Den Haag vanaf de Delftse Vaart in de zeventiende eeuw*, werd in 1989 verworven (SK-A-4870; zie W. Loos, 'Over Springer en

Karsen, over een groot en een klein *Gezicht op Den Haag*, over een aankoop en een geschenk', *Bulletin van het Rijksmuseum* 40 (1992), pp. 246–253). Onlangs is de schets voor een van de decoraties op de korte wanden van de feestzaal aangekocht, geschilderd door Charles Rochussen. Het uitgevoerde ontwerp, waarbij Rochussen door Dominicus Anthonius Peduzzi (1817–1861) werd bijgestaan, is niet meer bekend, maar werd door W.H. Stam in houtgravure gereproduceerd bij Tobias van Westrheene's uitvoerige beschrijving van de feestzaal in de *Kunstkronijk* van 1852. Ook het op deze *Allegorie* afgebeelde wordt in zijn artikel uitvoerig toegelicht.

Litt.: T. van Westrheene Wz., 'Herinnering aan het Rembrandtfeest, 27 Mei 1852', *Kunstkronijk* 13 (1852), p. 58; D. Franken & F.D.O. Obreen, *L'oeuvre de Charles Rochussen. Essai d'un catalogue raisonné de ses tableaux, dessins, lithographies, eaux-fortes*, Rotterdam 1894, p. 31, nr. 199.

Herk.: Verworven ten behoeve van de afdeling Nederlandse Geschiedenis in de veiling Den Haag (Glerum), 3 november 1997, nr. 105 (inv.nr. SK-A-4935).

Afb. 6a-b. Medaillon met de beeltenis van Hendrik Daniëlszoon Hooft.

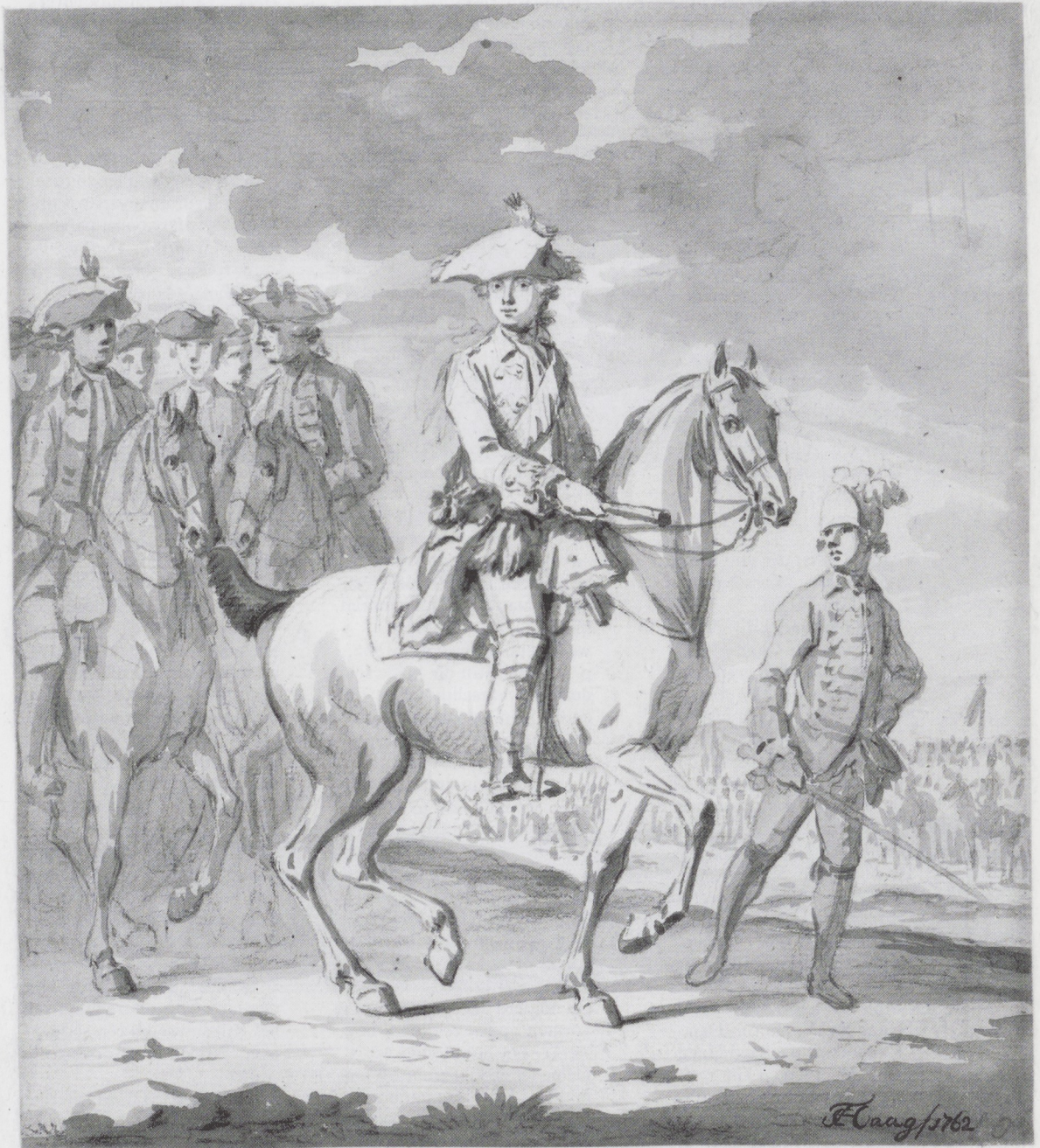
Plaats van vervaardiging en vervaardiger onbekend, tussen 1780 en 1792.

Het object bestaat uit een bolvormig glas met een middelbruine kleur, waarop geen afbeelding zichtbaar is, in een bewerkte goudkleurige omlijsting. Diameter 8,5 cm.

Bij het object behoort een bruin zijden zakje dat gesloten wordt met een dubbel zijden lint dat door een dubbele tunnel door de bovenzijde is gehaald. Het zakje heeft glissens en is o.a. aan de bodem met zwart garen grof hersteld.

Opm.: In het medaillon is op het eerste gezicht geen afbeelding zichtbaar. De bruine laag vloeibaar agaat, die helaas een kleine luchtbel bevat, bevindt zich als een scherm voor de achterliggende beeltenis. Bij verwarming, bij voorbeeld met een kaars, wordt de achterliggende afbeelding op een zwart fluwelen achtergrond zichtbaar. De afbeelding is van geplet zilver vervaardigd. In dit geval verschijnt een buste van Hendrik Hooft Daniëlsz., geplaatst op een sokkel met aan beide zijden putti en op de voorgrond een keeshond. Een van de putti steekt de loftrumpet. Het portret gaat vergezeld van de tekst: *Hij leeft bedekt door een wolk, in 't hart van het Bataafsche volck.* Deze bijzondere vorm van een miniatuur is typerend voor het laatste kwart van de achttiende eeuw en wordt als 'verklikkertje' of 'bedriegertje' aangeduid. Het werd zo genoemd om de staatkundige gezindheid van de eigenaar verborgen te houden dan wel bekend te maken na verwarming.

Hendrik Hooft (1716-1794) maakte deel uit van een belangrijk Amsterdams regen-

Faint, illegible text at the bottom of the page, likely a caption or description of the illustration.

tengeslacht en was onder andere burgemeester van Amsterdam en lid van de Amsterdamse admiraliteit. Na 1780 sloot hij zich aan bij de patriottenbeweging. De in het medaillon opgenomen keeshond, die symbool staat voor de patriottenpartij, verwijst hiernaar. In 1787 week Hoofd uit naar Frankrijk toen stadhouder Willem v met hulp van een Pruisisch leger de patriottenlegertjes verdreef. Hij keerde in 1792 terug, nadat het Franse leger stadhouder Willem v had verdreven en de Bataafse Republiek een feit was geworden, en stierf in 1794.

Herk.: Aankoop van mevrouw D. Luinenburg, 1997 (inv.nr. NG-1997-3).

Afb. 7. TETHART PHILIP CHRISTIAAN HAAG (Kassel 1737 – 1812 Den Haag)

Rood en zwart krijt, penseel in grijs, 206 x 185 mm.

Rechts onderaan gesigneerd: *T.C.H[ineen]aag f 1762.*

Opn.: T.P.C. Haag kwam naar Nederland met zijn vader en leermeester Johan David Christiaan Haag, die als schilder in dienst was genomen door Marie Louise van Hessen-Kassel. Zij was de weduwe van de vroeg overleden prins Johan Willem Friso van Oranje-Nassau, en de regentes in Friesland voor haar zoon Willem iv en haar kleinzoon Willem v. Vanaf 1747 verbleef vader en zoon Haag met het hof in Den Haag; daar overleed Haag senior in 1760 en zijn zoon werd nu de door het hof geprotegeerde kunstschilder. Zo gaf hij de jonge, in 1748 geboren prins Willem v omstreeks 1760–1764 vele tekenlessen waarvoor hij per kwartaal 144 gulden betaald kreeg. Ook voerde T.P.C. Haag

regelmatig restauratie- en schoonmaakwerkzaamheden uit aan schilderijen in stadhouderlijk bezit en kocht hij voor Prins Willem v schilderijen aan op veilingen; hij werd directeur van het na 1771 niet meer met aanwinsten uitgebreide schilderijenkabinet van Willem v.

De onlangs verworven tekening van Haag uit 1762 toont de ongeveer 14-jarige Willem v als kapitein-generaal, de hoogste rang in het Staatse leger. In generaalsuniform rijdt hij voor een ter inspectie opgestelde legermacht langs, gevolgd door zijn generale staf en voorafgegaan door een tamboer-majoor. Dat jaar werd Haag 136 gulden en 10 stuivers betaald voor 't *schilderen van het Pourtrait van sijne Hoogheijd, levensgrote, met een copie na hetselve* (Algemeen Rijksarchief, Den Haag. Nassause Domeinraad, inv.nr. 897, Rekeningen wegens de hofhouding 1762, p. 39). Een van die beide schilderijen, waarschijnlijk de copie, is in particulier bezit bewaard gebleven (Iconografisch Bureau, nr. 77495). Het is een vrij klein doek – met 'levensgroot' werd in dit geval 'ten voeten uit' bedoeld – dat de Prins in een iets andere houding toont dan de tekening deed. In zijn hand houdt hij daar geen commandostok, maar wijst hij naar het leger achter hem. De prins en zijn paard, dat wel precies zo is geschilderd als op de tekening, vormen op het schilderij nog sterker het hoofdonderwerp. De generale staf staat op het middenplan en de tamboer-majoor is weggelaten. De ongetwijfeld oorspronkelijke lijst om het schilderij is getooid met martiale symbolen, een aspiratie die Willem v later niet waar heeft kunnen maken.

Herk.: Veiling Drouot (Boisgirard), Parijs, 7-10-1996, nr. 3, met afb. Aankoop 1996 (inv.nr. RP-T-1996-79).

Afb. 8–11. AD BAART EN CARY MARKERINK,
De Snelweg. Serie van 38 foto's van verschillende formaten, in kleur en zwart/wit op Kodak professioneel papier.
8. C. Markerink, *Snelweg A-10, ringweg Amsterdam*, 1996, 40 x 50 cm.
9. C. Markerink, *Snelweg A-12/A-50, knooppunt Waterberg*, 1996, 40 x 50 cm.
10. A. Baart, *Snelweg A-2 bij Waalwijk*, 1996, 40 x 50 cm.
11. A. Baart, *Snelweg A-28 bij Staphorst*, 1996, 40 x 50 cm.
Opn.: In 1995 en 1996 fotografeerden Ad Baart en Cary Markerink het verschijnsel snelweg. In 1996 werd het resultaat geëxposeerd in de Kunsthal in Rotterdam. De afdeling Nederlandse Geschiedenis kocht een representatief deel van de in totaal uit meer dan 100 foto's bestaande serie aan. De foto's laten zien dat de snelweg niet alleen een weg is die van de ene plaats naar de andere leidt, maar dat de snelweg zelf een plaats is waar mensen ontspannen, verblijven, werken, wachten en langs wonen. Snelwegen verbinden en doorsnijden gebieden en maken deel uit van het woon- en leefgebied van de Nederlanders. Beide fotografen maakten in 1985 in het kader van de documentaire foto-opdrachten van het Rijksmuseum een serie over 'Wonen in na-oorlogse wijken'.
Litt.: J. Baart, Th. Markerink en T. Metz, *Snelweg, Highways in the Netherlands*, Amsterdam 1996; J. Baart, Th. Markerink, *Wonen in na-oorlogse wijken*, Amsterdam 1986.

NG-1997-11-12

NG-1997-11-10

NG-1997-10-18

NG-1997-10-21

Summaries

PRESENTATIONS OF DUTCH HISTORY IN THE RIJKSMUSEUM Introduction to two studies

BY J.P. SIGMOND

The collecting and presentation of objects in a museum reflect the changing ideals and values current at various times. In the year 2000 the Rijksmuseum will celebrate its bicentenary, but there are still many gaps in our knowledge of its history. Thus the Research Fund for the History of the Rijksmuseum established on the departure of Professor Henk van Os as director-general is greatly to be welcomed. It is in that context that studies by post-graduates of two different periods in the presentation of the Dutch History Department are presented here.

The first deals with the process that resulted in the creation of the Dutch History Department in the late twenties and the great influence of the then director-general, Frederik Schmidt-Degener, both on that process and on the sifting of the collection and its new presentation. 'Nation-forming' was the focal point of the latter, with an emphasis

on historical objects which still strike visitors to the department today.

That presentation, which was ended by the Second World War, was followed by first a temporary and then, after much delay, a permanent arrangement in which the influence of D.H. Couvée, director of the department, and the interior designer Dick Elffers dominated. That presentation is still largely intact today, although the Second World War and its aftermath and the introduction on dialects have gone, while the VOC Gallery has been added and the rooms with the 19th and 20th centuries up to 1940 have been renewed. As both studies make clear, the collection inevitably plays a dominant role in presentations, with objects such as the stern decoration of the *Royal Charles* and Pieman's *Battle of Waterloo* compelling a certain approach, while there has always been a strong emphasis on the country's Golden Age. Unlike the rest of the museum, however, historical interpretation is the keynote here, although room is still left for esthetic appreciation.

Now, over 25 years after the

opening of the present display, discussions have been opened on a new concept, which will lead to a new presentation in the next century. Studies such as the two presented here provide a scholarly foundation for this.

'HISTORY IS RECORDED IN BOOKS, NOT IN MUSEUMS.'
From planning to realization.
The Netherlands Museum of History in the Rijksmuseum, 1922-1939

BY J. BOS

Schmidt-Degener and the Government Commission
During the directorship of Frederik Schmidt-Degener (1881-1941, Fig. 1) in the twenties and thirties the Rijksmuseum underwent a veritable metamorphosis as he strove to banish the stuffy image of the 'National Storeroom' with its crowded conglomeration of disparate collections. The earlier discussion on this fossilization, a characteristic of all Dutch museums at that time, had led in 1919 to the establishment of a Government Commission to advise on museum modernization.